

प्रश्नोपास्तिमेवइतरनिदापूर्वकस्तौति आलंभेति आलंभःपशुहिंसा हविर्वीक्षादिकं परिचारलैवर्णिकसेवा तपोब्रह्मोपासनं ॥ ३१ ॥ विधिरप्रवृत्तप्रवर्तनं तच्चत्रेतायामेवतु कृते स्वतएवतत्रतस्तिद्धेः अत्र धर्ममनुतिष्ठन्पुरुषःकृतं धर्मानुष्ठानमारभमाणस्त्रेता आरब्धुमिच्छन्द्वापरः तद्विमुखःकलिरिति पूर्वोदाहृतश्रुत्यर्थो न विस्मर्तव्यः ॥ ३२ ॥ त्रेतायुगेइत्येतंश्लोकं व्याचष्टेऽपृथगित्यादिना पृथक्धर्मःपृथक् भेदस्तद्वतःपृथक्धर्मिणोद्वैतिनस्तदन्येऽपृथग्धर्मिणोऽद्वैतनिष्ठामर्त्यास्तपएवयोगमेवकृतयुगेऽनुतिष्ठंतीतिशेषः ऋगादीनिकाम्याइष्टीश्रसौर्यचरुनिर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामइतिशास्त्रोक्ताःपृथक्तपोभिरालोचनैःदृष्ट्वातत्फलंअनात्मभूतस्वर्गादिरूपदृष्ट्वातत्परित्यज्ययोगपराएवबभूवुरित्यर्थः ॥ ३२ ॥ त्रेतायांधर्मनृणांस्वतःप्रवृत्त्यभावात्तत्रसंयंतारोधर्मशास्तारोवेदाश्चसंहतायज्ञाद्यनुष्ठापनायसन्नद्धाआसन्नितिसार्धश्लोकार्थः ॥ ३४ ॥ संरोधादितिसार्धःस्पष्टार्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ कृतादिशब्दानां कालवाचित्वंसिद्धवत्कृत्याह कृतेइति कृतयुगेयश्चतुष्पाद्धर्मोक्तःसद्दानीमपिब्राह्मणेषुप्रवृत्त्यतेऽस्तेएवकृतयुगरूपाइतिभावः

आलंभयज्ञाःक्षत्राश्चहविर्यज्ञाविशःस्मृताः ॥ परिचारयज्ञाःशूद्रास्तुतपोयज्ञाद्विजातयः ॥ ३१ ॥ त्रेतायुगेविधिस्त्वेषयज्ञानानंकृतयुगे ॥ द्वापरेविप्लवंयांति यज्ञाःकलियुगेतथा ॥ ३२ ॥ अपृथग्धर्मिणोमर्त्याःक्रक्कसामानियजूंषिच ॥ काम्याइष्टीःपृथग्दृष्ट्वातपोभिस्तपएवच ॥ ३३ ॥ त्रेतायांतुसमस्तायेप्रादुरासन्महाबलाः ॥ संयंतारःस्थावराणांजंगमानांचसर्वशः ॥ ३४ ॥ त्रेतायांसंहतावेदायज्ञावर्णाश्रमास्तथा ॥ संरोधादायुषस्त्वेतेभ्रश्यंतेद्वापरेयुगे ॥ ३५ ॥ दृश्यंतेनच दृश्यंतेवेदाःकलियुगेऽखिलाः ॥ उत्सीदंतेसयज्ञाश्चकेवलाधर्मपीडिताः ॥ ३६ ॥ कृतयुगेयस्तुधर्मोब्राह्मणेषुप्रवृत्त्यते ॥ आत्मवत्सुतपोवत्सुश्रुतवत्सुप्रतिष्ठितः ॥ ३७ ॥ सधर्मव्रतसंयोगंयथाधर्मयुगेयुगे ॥ विक्रियतेस्वधर्मस्थावेदवादायथागमं ॥ ३८ ॥ यथाविश्वानिभूतानिवृष्ट्याभूयांसिप्रावृषि ॥ सृज्यंतेजंगमस्थानितथाधर्मायुगेयुगे ॥ ३९ ॥ यथर्तुष्वर्तुलिंगानिनानारूपाणिपर्यये ॥ दृश्यंतेतानितान्येवतथाब्रह्महरादिषु ॥ ४० ॥ विहितंकालनानात्वमनादिनिधनं तथा ॥ कीर्तितंतत्पुरस्तात्तेतत्सूतेचात्तिचप्रजाः ॥ ४१ ॥

आत्मवत्सुजितचित्तेषु तपोवत्सुयोगनिष्ठेषु श्रुतवत्सुवेदांतश्रवणादिमत्सु ॥ ३७ ॥ त्रेतायुगव्यवहारमाह सधर्मेति यथाधर्मोआचाराद्यनतिक्रम्यस्वधर्मस्थाःअग्निहोत्रादिपराःयेवेदान्वदंतोतेवेदवादाःवैदिकाः यथागमंवेदोक्तप्रमाणेन धर्मोयज्ञादिस्तत्सहितंव्रतमेकादशयुपवासादिसंयोगस्तीर्थक्षेत्रप्राप्त्यादितत्सर्वतैर्विक्रियतेकामपूर्वकंक्रियतेवैदिकाअपिस्वर्गकामाएवयक्ष्यंते द्वापरेपुत्रादिकामाएव कलौशत्रुमरणादिकामाएवेतियुगेयुगेइत्यस्यार्थः ॥ ३८ ॥ तिष्ठंतीतिस्थानिस्थावराणिजंगमानिचस्थानिचजंगमस्थानिभूयांसिदृष्टिमत्तराणिनयायुगेयुगेधर्माधर्माश्चवर्धतेऽहंसंतिच ॥ ३९ ॥ ऋतुलिंगानिशीतोष्णादीनितया ब्रह्महरादिष्वपिदृष्टिसंहारसाध्यानिवर्धतेऽहंसंतिचेत्यर्थः ॥ ४० ॥ कालनानात्वं चतुर्युगालकस्यपुरुषस्थनानात्वंधर्मादिवृद्धिभेदेनपृथक् तच्चानादिनिधनंसत्प्रजाःसूतेवर्धयतिअत्तिचसंहरतिच ॥ ४१ ॥